

اثربخشی روان‌نمایشگری به روش پانتومیم بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنوا

سالار فرامرزی، محمدرضا مرادی، بهاره معتمدی

گروه روانشناسی و آموزش کودکان با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

زمینه و هدف: کودکان ناشنوا به دلیل نقص شنوایی خود با مشکلات سازگاری متعددی روبه‌رو هستند. پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی روان‌نمایشگری به روش پانتومیم بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنوی ۱۲ تا ۱۵ ساله شهر اصفهان انجام گرفت.

روش بررسی: روش پژوهش آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه شاهد استفاده شد. به این منظور تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دختر ناشنوی ۱۲ تا ۱۵ ساله شهر اصفهان که ملاک‌های ورود به پژوهش را داشتند، به روش تصادفی انتخاب و در دو گروه مورد (۱۵ نفر) و شاهد (۱۵ نفر) قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات از مقیاس سازگاری اجتماعی Rao (۱۹۷۳) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل کوواریانس چندمتغیره و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱، تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که تفاوت بین سازگاری اجتماعی دو گروه مورد و شاهد پس از انجام مداخله در سطح $P=0/001$ معنی‌دار است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج پژوهش می‌توان گفت که روش روان‌نمایشگری به روش پانتومیم، سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان ناشنوا را بهبود می‌بخشد و می‌توان از آن به‌عنوان یک روش آموزشی و درمانی استفاده کرد.

واژگان کلیدی: ناشنوا، سازگاری اجتماعی، روان‌نمایشگری، پانتومیم

(دریافت مقاله: ۹۳/۷/۱۳، پذیرش: ۹۳/۱۰/۳۰)

مقدمه

است که ضمن گزارش نقص و کاستی مهارت اجتماعی در افراد ناشنوا، به اهمیت آموزش، اکتساب و به‌کارگیری مهارت اجتماعی و افزایش و رشد این‌گونه مهارت‌ها تأکید کرده‌اند (۵ و ۴). در همین رابطه در مطالعه‌ای درباره‌ی سازگاری اجتماعی کودکان ناشنوا دیده شده است که آنان در فعالیت‌های اجتماعی کمتر شرکت می‌کنند و اکثر آنها عضو سازمان‌های اجتماعی عمومی نیستند (۶).

برای آموزش سازگاری اجتماعی از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود که یکی از مهم‌ترین آنها هنردرمانی است. تحقیقات نشان داده‌اند، هنردرمانی به شکل‌های مختلف مانند نقاشی‌درمانی، نمایش‌درمانی، نمایش عروسکی و حرکات موزون

افت شنوایی به طرق مختلفی بر زندگی فرد از جمله رشد اجتماعی اثر می‌گذارد (۱). نتایج پژوهش بیابانگرد (۲۰۰۵) نشان داده است که مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ناشنوا و نابینا به‌طور معنی‌داری پایین‌تر از دانش‌آموزان عادی است (۲). اغلب این دانش‌آموزان به نقص‌هایی در پردازش اطلاعات اجتماعی دچار هستند و به علت ناآگاهی و انتخاب روش نادرست ابراز وجود و ناتوانی در کارهای ساده مانند درخواست کردن و مذاکره، اغلب دوستان، آشنایان و دیگران را ناراحت می‌کنند (۳).

پژوهش‌های متعددی از سوی برخی از پژوهشگران از جمله، Wagner (۲۰۰۴)، Wolflee و Sacks (۲۰۰۶) انجام شده

شهر اصفهان بود. از بین دخترهای ناشنوی ۱۲ تا ۱۵ ساله عضو هنرستان‌های اصفهان که ملاک‌های ورود به پژوهش را داشتند از جمله افت شنوایی بیش از ۷۰ دسی‌بل، از نوع حسی عصبی دوطرفه، عدم استفاده از هر نوع وسیله کمک‌شنوایی مانند سمک و وقوع نقص شنوایی قبل از فراگیری زبان (نقص شنوایی اولیه)، تعداد ۳۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و به تصادف در دو گروه مورد (۱۵ نفر) و شاهد (۱۵ نفر) جایگزین شدند. میانگین سنی آزمودنی‌ها ۱۳/۲ با انحراف معیار ۱/۸۳ بود. برای انجام این پژوهش ابتدا هر دو گروه مورد و شاهد به پرسش‌نامه Rao پاسخ دادند (پیش‌آزمون). تعداد جلسات آموزشی برای گروه مورد هشت جلسه بود که در هر جلسه ابتدا خلاصه‌ای از مباحث جلسه قبلی به کمک اعضای گروه بیان و سپس مطالب جدید به شیوه پانتومیم آموزش داده می‌شد و همه اعضا در مورد موضوع مورد بحث در پانتومیم، با یکدیگر تبادل نظر می‌کردند. جلسات آموزشی هفته‌ای دو بار و هر جلسه به مدت ۶۰ دقیقه انجام می‌شد. لازم به ذکر است که رضایت کتبی والدین و نیز رضایت مربیان برای مشارکت دانش‌آموزان ناشنوا در پژوهش حاصل شد. خلاصه جلسات آموزش روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی عبارت بود از جلسه اول: آشنایی، ارتباط (با افراد جدید)، جلسه دوم: اعتماد منطقی و عدم سوءظن، جلسه سوم: همکاری (این سه جلسه مربوط به مبحث کفایت میان‌فردی بود)، جلسه چهارم: جهت‌گیری شغلی و خودرهبی. جلسه پنجم: توانایی تحمل فشار روانی (این دو جلسه مربوط به مبحث کفایت شخصی بود)، جلسه ششم: تعهد اجتماعی، جلسه هفتم: تحمل اجتماعی. جلسه هشتم: آمادگی برای تغییر (این سه جلسه آخر مربوط به مبحث کفایت اجتماعی بود). لازم به توضیح است که با توجه به نقص زبانی ناشنویان تمام نمایش‌ها در قالب پانتومیم صورت گرفت. با توجه به این که در تحقیقات گذشته از روش‌های بیانی استفاده شده است، در این مقاله محققان با توجه به ویژگی‌های ناشنویان بسته آموزشی روان‌نمایشگری مبتنی بر رویکرد Casson (۲۰۰۴)، را به صورت پانتومیم طراحی کردند (۱۳). سپس روایی صوری و محتوایی آن توسط متخصصان حوزه افراد ناشنوا مورد تأیید قرار

برای درمان و کنترل ناسازگاری اجتماعی کاربرد دارند (۷). یکی از روش‌هایی که با توجه به ناتوانی کودکان ناشنوا در برقراری ارتباط از راه تکلم، می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد، روان‌نمایشگری است که با توجه به شرایط این کودکان باید به صورت پانتومیم طراحی شود (۸). روان‌نمایشگری روش گروهی اصلاح رفتار و رویکردی رابطه‌محور است. در این رویکرد محیطی فراهم می‌شود که در آن اعضا وضعیت احساسی و ذهنی خود را کشف می‌کنند و فرصتی استثنایی به دست می‌آورند که وضعیت و تجارب خود را امتحان کنند. روان‌نمایشگری سبب می‌شود افراد در درک خویشتن پیشرفت کنند و بینش خود را نسبت به خود بهبود بخشند (۹)؛ بنابراین روان‌نمایشگری کمک می‌کند تا خزانه نقش‌های فردی و مهارت‌های رفتاری مرتبط با آنها توسعه یابد (۱۰). تا کنون پژوهش‌های متعددی اثربخشی روان‌نمایشگری را بر ابعاد مختلف سلامت روان مورد بررسی قرار داده‌اند. Dogan (۲۰۱۰) در جلسات خود نشان داد اجرای جلسات روان‌نمایشگری به طور معنی‌داری منجر به بهبود سبک دل‌بستگی اضطرابی جوانان در روابط خود می‌شود (۱۱). Akinsola و Udoka (۲۰۱۳) با اجرای روان‌نمایشگری اضطراب اجتماعی و اضطراب عملکرد کودکان و نوجوانان ۷ تا ۱۶ ساله را کاهش دادند (۱۲).

با توجه به مطالب فوق و ویژگی‌های زبانی و روان‌شناختی ناشنویان این پرسش مطرح است که آیا روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان ناشنوا مؤثر خواهد بود؟ بنابراین پژوهش با هدف بررسی اثربخشی روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان ناشنوا انجام گرفت.

روش بررسی

با توجه به این که هدف پژوهش بررسی اثربخشی روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی بر سازگاری اجتماعی ناشنویان بود، روش پژوهش، آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه شاهد استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان ناشنوی

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار دو گروه شاهد و مورد در نمره کل و خرده‌مقیاس‌های آزمون اجتماعی

خرده‌مقیاس	تعداد	میانگین (انحراف معیار) نمره در پیش‌آزمون		میانگین (انحراف معیار) نمره در پس‌آزمون	
		گروه شاهد	گروه مورد	گروه شاهد	گروه مورد
سازگاری اجتماعی	۱۵	۲۲۶/۴۶ (۱۱/۰۶)	۲۲۸/۰۰ (۱۵/۸۸)	۲۲۵/۸۶ (۱۲/۴۰)	۲۴۲/۵۳ (۱۴/۶۵)
کفایت اجتماعی	۱۵	۷۵/۳۳ (۴/۶۷)	۷۵/۵۳ (۸/۱۵)	۷۵/۲۰ (۵/۹۴)	۸۱/۸۶ (۹/۲۷)
کفایت میان‌فردی	۱۵	۷۵/۸۶ (۵/۴۷)	۷۶/۶۰ (۴/۵۲)	۷۵/۸۶ (۶/۱۸)	۸۲/۴۶ (۴/۱۲)
کفایت شخصی	۱۵	۷۵/۸۶ (۴/۶۷)	۷۴/۷۷ (۸/۲۷)	۷۴/۴۶ (۶/۱۵)	۸۱/۳۳ (۷/۲۸)

واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد و $p=0/65$ به دست آمده نشان داد که واریانس‌ها برابر و امکان تحلیل کوواریانس وجود دارد. ضمن این که برای بررسی همسانی واریانس کوواریانس‌ها از آزمون باکس استفاده شد و $p=0/28$ به دست آمد. در بررسی پیش‌فرض‌های آماری تحلیل کوواریانس چندمتغیره، آزمون‌های آماری اثر پیلاپی، هتلینگ، لامبدای ویلکز و بزرگ‌ترین ریشه ری با $p=0/001$ نشان دادند که امکان تحلیل کوواریانس چندمتغیره وجود دارد.

یافته‌ها

تحلیل داده‌های پژوهش نشان داد که در شاخص‌های توصیفی (جدول ۱) میانگین گروه مورد در پیش‌آزمون سازگاری اجتماعی و خرده‌مقیاس‌های کفایت اجتماعی، کفایت میان‌فردی و کفایت شخصی عملکرد تقریباً مشابهی با گروه شاهد داشته است اما در پس‌آزمون عملکرد گروه مورد نسبت به گروه شاهد در تمامی خرده‌مقیاس‌ها بهبود یافته است.

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که $F=115/381$ در سطح $p=0/001$ معنی‌دار است، یعنی تفاوت مشاهده شده بین میانگین نمرات پس‌آزمون سازگاری اجتماعی در گروه مورد و شاهد، معنی‌دار بود. به عبارتی روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی توانسته است بر بهبود سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنوا تأثیر گذارد. مقدار این تأثیر در گروه نشان‌دهنده این است که روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی به میزان

گرفت، روایی محتوا با استفاده از روش هامپلتون $0/87$ محاسبه شد. در انتها دوباره از هر دو گروه مورد و شاهد آزمون Rao گرفته شد (پس‌آزمون).

در پژوهش حاضر برای بررسی میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان از مقیاس بلوغ اجتماعی Rao استفاده شد. این مقیاس از نظر روایی صوری و محتوا از نظر متخصصان برای کودکان ناشنوا مناسب تشخیص داده شد، اما در حین اجرای آزمون از رابط اشنوایان (Interpreter) نیز استفاده گردید. این آزمون دارای ۹۰ پرسش است که در سه مقیاس کفایت شخصی، کفایت میان‌فردی و کفایت اجتماعی به بررسی بلوغ اجتماعی می‌پردازد. Rao و همکاران مقیاس مذکور را روی نمونه‌ای مرکب از ۱۸۰ دانش‌آموز برای دو بار، با فاصله چهار تا پنج هفته اجرا کردند. روایی حاصل از این تحقیق $0/87$ گزارش شده است. در این تحقیق پایایی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ $0/79$ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول آن است.

داده‌های حاصل از پژوهش با استفاده از شاخص‌های آماری میانگین، انحراف معیار و تحلیل کوواریانس چندمتغیره و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱ تجزیه و تحلیل شد. همچنین برای آن که بتوان از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده کرد، پیش‌فرض‌های آماری کنترل شد. به این منظور ابتدا برای بررسی پیش‌فرض نرمال بودن توزیع میانگین‌ها از آزمون شاپیرو-ویلک استفاده شد و $p=0/23$ به دست آمده نشان داد توزیع میانگین‌های دو گروه هنجار است، همچنین برای بررسی همسانی

جدول ۲- نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره (مانکوا) تفاوت دو گروه شاهد و مورد در خرده‌مقیاس‌های سازگاری اجتماعی

خرده‌مقیاس	منبع تغییرات	p	میزان تأثیر	توان آزمون
کفایت میان‌فردی	پیش‌آزمون	۰/۰۰۸	۰/۲۳۰	۰/۷۸۲
	عضویت گروهی	۰/۰۰۱	۰/۶۷۷	۱
کفایت شخصی	پیش‌آزمون	۰/۰۰۵	۰/۱۳۴	۰/۵۰
	عضویت گروهی	۰/۰۰۱	۰/۵۹۷	۱
کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون	۰/۰۰۱	۰/۴۸۶	۰/۹۹۸
	عضویت گروهی	۰/۰۰۱	۰/۷۶۴	۱
سازگاری اجتماعی (کل)	پیش‌آزمون	۰/۰۰۱	۰/۵۷۲	۱
	عضویت گروهی	۰/۰۰۱	۰/۸۱	۱

آزمون نشان‌دهنده کفایت حجم نمونه است.

بحث

پژوهش با هدف بررسی اثربخشی روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنوا صورت گرفت. همان‌طور که نتایج پژوهش نشان داد بین عملکرد گروه مورد و شاهد در پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین عملکرد ناشنویان در پس‌آزمون (جدول ۱) بیانگر این مطلب است که روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم توانسته است سطح سازگاری اجتماعی گروه مورد را افزایش دهد.

همسو با نتایج این پژوهش، نتایج پژوهش Karen و همکاران (۲۰۱۰) نشان داده است زمانی که از روش پانتومیم برای ناشنویان استفاده می‌شود میزان رفتارهای اجتماعی سازگاران آنها بهتر شده و این نمایش‌ها جایگزین زبان ارتباطی افراد ناشنوا می‌شود (۱۴). در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، نگرش‌های منفی دیگران و گاهی عدم آگاهی آنها از نقص افراد ناشنوا و در نتیجه رفتارهای غیرقابل پیش‌بینی، باعث کمبود عزت نفس و همچنین وجود افسردگی و اضطراب در افراد ناشنوا می‌شود که معمولاً خود

۸۱ درصد بر بهبود سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنوا تأثیر دارد. از این رو روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی در بهبود سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ناشنویان اصفهان در پس‌آزمون مؤثر بوده است. مقدار F برای سه خرده‌آزمون کفایت اجتماعی، کفایت میان‌فردی و کفایت شخصی به ترتیب ۷۹/۴۱۴، ۵۶/۴۷۴ و ۳۹/۹۹۳ و در سطح $p=0/001$ معنی‌دار بود، یعنی تفاوت مشاهده شده بین میانگین نمرات پس‌آزمون این سه خرده‌آزمون در گروه مورد و شاهد، معنی‌دار بود. به عبارتی روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی توانسته است بر بهبود کفایت اجتماعی، کفایت میان‌فردی و کفایت شخصی دانش‌آموزان دختر ناشنوا تأثیر گذارد. مقدار این تأثیر در گروه نشان‌دهنده این مطلب است که روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی به میزان ۶۷ درصد بر بهبود کفایت میان‌فردی و به میزان ۵۹ درصد بر بهبود کفایت شخصی، به میزان ۷۶ درصد بر بهبود کفایت اجتماعی، دانش‌آموزان دختر ناشنوا تأثیر دارد. بنابراین، روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم اجتماعی بر بهبود کفایت اجتماعی، کفایت میان‌فردی و کفایت شخصی دانش‌آموزان دختر ناشنویان اصفهان در پس‌آزمون مؤثر بوده است. همچنین توان

برقراری روابط بین فردی مناسب و مؤثر و حل کردن هرچه بهتر مشکلات بین فردی می‌تواند در افراد با نقص شنوایی مؤثر باشد. با ارتقای توانمندی‌های سازگاری اجتماعی افراد دچار نقص شنوایی، می‌توان سطح بهداشت روانی این افراد را افزایش داد که این امر منجر به پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی احتمالی خواهد شد.

نتیجه‌گیری

اگرچه پژوهش محدودیت‌هایی همچون محدودیت در ابزار اندازه‌گیری و انتخاب نمونه داشته است، اما به‌طور کلی و با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش می‌توان گفت، برای آموزش رفتارهای اجتماعی سازگاران به افراد ناشنوا می‌توان از روش روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم استفاده کرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که در کار بالینی و در کنار سایر درمان‌های رایج در مورد کودکان ناشنوا، روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم گنجانده شود. علاوه بر این پیشنهاد می‌شود این پژوهش روی سایر گروه‌های ناشنویان با توجه به جنس، سن و همچنین ویژگی‌های روان‌شناختی آنها انجام گیرد. همچنین مطلوب است که پژوهش‌های دیگری نیز در زمینه آموزش سایر مهارت‌ها با استفاده از روش روان‌نمایشگری با رویکرد پانتومیم روی افراد ناشنوا صورت گیرد.

سپاسگزاری

از همه کسانی که در انجام این پژوهش همکاری و مساعدت داشتند تشکر می‌گردد. به‌ویژه از والدین و دانش‌آموزان ناشنوی دختر هنرستان میر اصفهان و مربی توانمند آموزشگاه سرکار خانم زهرانی، و مسئولان محترم هنرستان که شرایط لازم را فراهم ساختند.

REFERENCES

1. Moeller MP. Early intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*. 2000;106(3):E43.
2. Biabangard E. A comparison of social skills between blind, deaf and normal high school female students in Tehran. *Research On*

را در قالب رفتارهای خودمحورانه، تکانشی و تلقینی نشان می‌دهد و در مجموع منجر به سازگاری اجتماعی ضعیف می‌شود(۱۵). با توجه به این که افراد ناشنوا از ارتباط گفتاری با سایرین محروم هستند، بنابراین برای آموزش رفتارهای درست و سازگاران به باید از روش‌هایی که مبتنی بر زبان بیانی نیستند، استفاده شود. از طرف دیگر با علم بر این که یکی از راه‌های یادگیری، الگوبرداری و ایفای نقش است، می‌توان از روش روان‌نمایشگری که از رویکرد پانتومیم استفاده می‌کند، در آموزش به افراد ناشنوا بهره برد. این روش قادر است با حذف یکی از اساسی‌ترین محدودیت‌های افراد ناشنوا که همان برقراری ارتباط کلامی است، موقعیتی را فراهم آورد که فرد در تعامل با دیگران و در محیطی لذت‌بخش مشاهده‌کننده رفتارهای اجتماعی باشد و با استفاده از اصل یادگیری اجتماعی آنها را در زندگی روزمره خود به‌کار بندد.

فرد ناشنوا نیز همانند سایر افراد در بطن جامعه، با موقعیت‌هایی مواجه می‌شود که باید از میان خزانه رفتاری خود، درست‌ترین و مناسب‌ترین رفتار را برگزیده و به‌کار بندد. حال اگر این رفتار را از قبل نیاموخته باشد یا از انتظارات جامعه مطلع نشده باشد، نخواهد توانست پاسخ مناسب را ارائه دهد. در نتیجه در برابر پاسخ نادرست خود، از سوی جامعه بازخورد منفی دریافت خواهد کرد و همین موضوع سبب می‌شود که یا از محیط اطراف کناره گرفته یا به رفتارهای ناسازگاران روی آورد؛ اما روان‌نمایشگری که از لحاظ نوع ارتباط برای افراد ناشنوا تنظیم شده باشد، قادر خواهد بود مفاهیم و انتظاراتی را که جامعه از افراد خود طلب می‌کند، برای فرد ناشنوا بیان کند. زمانی که فرد نسبت به این انتظارات آگاهی یابد، زندگی گذشته و حال خود را بررسی کرده و برای رخدادهای آینده آمادگی لازم را پیدا می‌کند. تنها زمانی فرد می‌تواند این مفاهیم را دریابد که بتوان آن را به شیوه مناسبی برای وی توضیح داد. بنابراین شیوه آموزشی روان‌نمایشگری با آموزش

- Exceptional Children. 2005;5(1):55-68. Persian.
3. Gray CD, Hosie JA, Russell PA, Ormel EA. Emotional development in deaf children: facial expressions, display rules, and theory of mind. In: Clark MD, Marschark M, Karchmer MA. Context, Cognition, and Deafness. 1st ed. Washington, DC: Gallaudet University Press; 2001. p. 135-60.
  4. Wagner E. Development and implementation of a curriculum to develop social competence for students with visual impairments in Germany. J Vis Impair Blind. 2004;98(11):703-10.
  5. Wolffe K, Sacks SZ. The lifestyles of blind, low vision, and sighted youths: a quantitative comparison. J Vis Impair Blind. 1997;245-57.
  6. Nicholas JG, Geers AE. Personal, social, and family adjustment in school-aged children with a cochlear implant. Ear Hear. 2003;24(1 Suppl):69S-81S.
  7. Crimmens P. Drama therapy and storymaking in special education. 1st ed. London: Jessica Kingsley Publishers; 2006.
  8. Bavelier D, Dye MW, Hauser PC. Do deaf individuals see better? Trends Cogn Sci. 2006;10(11):512-8.
  9. Karataş Z, Gökçakan DZ. The effect of group-based psychodrama therapy on decreasing the level of aggression in adolescents. Turk Psikiyatri Derg. 2009;20(4):357-66.
  10. Landy RJ. The future of drama therapy. The Arts in Psychotherapy. 2006;33(2):135-42.
  11. Dogan T. The effects of psychodrama on young adults' attachment styles. The Arts in Psychotherapy. 2010;37(2):112-9.
  12. Akinsola EF, Udoka PA. Parental influence on social anxiety in children and adolescents: its assessment and management using psychodrama. Psychology. 2013;4(3A):246-53.
  13. Casson J. Drama, psychotherapy and psychosis: dramatherapy and psychodrama with people who hear voices. 1st ed. New York: Brunner-Routledge; 2004.
  14. Emmorey K, Xu J, Gannon P, Goldin-Meadow S, Braun A. CNS activation and regional connectivity during pantomime observation: no engagement of the mirrorneuron system for deaf signers. Neuroimage. 2010;49(1):994-1005.
  15. Scheetz NA. Psychosocial aspects of deafness. Boston, MA: Pearson Education; 2004.

Research Article

Effectiveness of psychodrama with pantomime on the social adjustment of deaf female students

Salar Faramarzi, Mohammad Reza Moradi, Bahareh Motamedi

Department of Psychology and Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Received: 5 October 2014, accepted: 20 January 2015

Abstract

Background and Aim: Deaf children face several compatibility issues because of their hearing impairment. The present study aims to investigate the effectiveness of psychodrama using pantomime on the social adjustment of 12-15-year-old deaf female students in Isfahan.

Methods: For this study, an experimental design was used with a pre-test and post-test and a control group. Thirty deaf subjects (12-15-year-olds) in Isfahan were selected randomly and allocated to experimental and control groups. To gather information, Rao's Social Maturity Scale was used. The data were analyzed by the multivariate analysis of covariance statistical method (SPSS version 21).

Results: Our findings revealed that there was a significant difference between the performances of deaf students of both the groups in the post-test on social adjustment ($p=0.0001$).

Conclusion: The use of psychodrama increased the rate of social adjustment in deaf students.

Keywords: Deaf, social adjustment, psychodrama, pantomime

Please cite this paper as: Faramarzi S, Moradi MR, Motamedi B. Effectiveness of psychodrama with pantomime on the social adjustment of deaf female students. *Audiol.* 2015;23(6):85-91. Persian.